
СВІТЛІЙ ПАМ'ЯТІ ІРИНИ МИКОЛАЇВНИ ШАРАФУТДІНОВОЇ (1929 — 2024)

2024 рік розпочався для української археології з непоправних втрат. 3 січня після тривалої важкої хвороби відійшла у засвіти знакова українська археологиня, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник на громадських засадах відділу археології енеоліту — бронзової доби Ірина Миколаївни Шарафутдінова.

Ірина Миколаївна народилась 4 грудня 1929 р. у середмісті Києва в сім'ї науковців, хіміка Миколи Самсоні-Тодорова та геолога Антоніни Тищенко. Наукову стежу для дівчини визначила сама доля, а перша праця — чорнороб у ботанічному саду за часів окупації столиці німецькими нацистами, максимально наблизила її до землі. 1943 р. Ірина поновлює заняття в школі, а 1948-го вступає до Київського державного університету ім. Тараса Шевченка, де спеціалізується на кафедрі археології у Л. М. Славіна. Закінчивши університет із відзнакою, Ірина Миколаївна в 1953—1956 рр. працювала в Державному історичному музеї. Зробивши остаточний вибір на користь археології доби бронзи, 1956 р. молода дослідниця стає аспіранткою Інституту археології АН УРСР. Здавалося, їй поталанило мати серед наукових керівників трьох корифеїв української археології: О. Ф. Лагодовську (1956—1958), М. Я. Рудинського (1958), С. М. Бібікова (1959—1975). Проте впродовж ключового 1958-го року аспірантури їй довелося поховати Олену Федорівну та Михайла Яковича, а Сергій Миколайович здійснював своє керівництво в паузах між виконанням копітких функцій директора установи.

З 1960 р. аспірантка стає молодшим науковим співробітником інституту та поринає в польову археологію — дослідження поселень доби пізньої бронзи і степових могил. У статусі начальника загону їй випала нагода розкопувати такі широковідомі тепер поселення, як Чикалівка та Деревка на Дніпрі, Кіровське в Східному Криму, Новорозанівка, Новогри-

горівка, Виноградний Сад, Ташлик, Степове на Миколаївщині та інші пам'ятки. Особливо плідною була для І. М. Шарафутдінової співпраця з керівниками Інгульської (Миколаївської) експедиції Інституту археології О. Г. Шапошниковою та В. М. Фоменком. Польовим звитягам науковиці в Надбужанщині присвячена окрема книжка «І. М. Шарафутдінова — дослідниця доби пізньої бронзи» (Миколаїв: Яслав, 2023).

Та головним науковим здобутком Ірини Миколаївни стало виділення сабатинівської культури. Фактором, що спричинив драматичну колізію була її стаття «К вопросу о сабатиновской культуре» в журналі «Советская археология» (1968, № 3). Відповіддю на неї стали 12 сторінок нищівної критики в публікації «Кировское поселение» О. М. Лєскова у збірці «Древности Восточного Крыма»

(1970, с. 48-59). Як наслідок, науковий керівник порадив дисертантці вилучити проблему виділення сабатинівської культури з дисертації (1975) та монографії «Степное Подне-

провье в эпоху поздней бронзы» (1981). Авторське право на культуру, народжену нею, було відновлено в другому виданні «Археології Української РСР» (1985) та колективній монографії «Культуры эпохи бронзы на территории Украины» (1986). Це збіглося з початком Перебудови. А українська археологія зробила тоді твердий крок до наукової незалежності від імперського центру.

Велику справу зробила Ірина Миколаївна, коли впродовж 1968—1978 рр. очолювала Науковий архів Інституту археології АН УРСР, примножуючи та організовуючи безцінну документальну базу української археології. Паралельно зростали фондові колекції матеріалів із проведених нею розкопок поселень та курганів. Їх опрацьовують нові генерації археологів.

Ірина Миколаївна Шарафутдінова виорала глибоку борозну на ниві української археології. Світла пам'ять про неї та її праці залишаться серед нас.

В. В. Отроценко